

מְבוֹחֶרֶת הַשָּׁבֹת

Shiur to commemorate the Yahrzeit of

Morenu V' Rabbenu

Rabbam Shel Yisrael

Rav Yosef Dov Soloveitchik ZT"ל

הרב ארי דוד קאהן

1. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף סה עמוד א

מתני'... שלש פעמים על כל דבר ודבר וזהו אומרם לו הין הין הין כל כף למה (לי) מפני הבייתוסים שהיו אומרם אין קצירת העומר במוצאי יום טוב... שהיו בייתוסין אומרם עצרת אחר השבת. ניטפל להם רבן יוחנן בן זכאי ואמר להם שוטים מנין לכם ולא היה אדם אחד שהיה משיבו חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו ואמר משה רבינו אוהב ישראל היה ויודע שעצרת יום אחד הוא עמד ותקנה אחר שבת כדי שיהיו ישראל מתענגין שני ימים קרא עליו מקרא זה {דברים א':ב'} אחד עשר יום מחורב דרוך הר שעיר. דף סה עמוד ב ואם משה רבינו אוהב ישראל היה למה איחרן במדבר ארבעים שנה אמר לו רבי בכך אתה פוטרני אמר לו שוטה ולא תהא תורה שלמה שלנו כשיחה בטילה שלכם. כתוב אחד אומר {ויקרא כ"ג:ט"ז} תספרו חמשים יום וכתוב אחד אומר {ויקרא כ"ג:ט"ו} שבע שבתות תמימות תהינה. הא פיצד כאן ביום טוב שחל להיות בשבת כאן ביום טוב שחל להיות באמצע שבת. (של רבי אליעזר סו"פ רבי יהושע מו"נה רבי ישמעאל מע"מ רבי יהודה למ"ט טה סימן). רבי אליעזר אומר אינו צריך הרי הוא אומר {דברים ט"ז:ט"ז} תספר לך ספירה תלויה בבית דין שהם יודעים לחדש ממחרת השבת מחרת יום טוב יצאת שבת בראשית שספירתה בכל אדם. רבי יהושע אומר אמרה תורה מנה ימים וקדש חדש מנה ימים וקדש עצרת מה חדש סמוך לביאתו ניכר אף עצרת סמוך לביאתו ניכרת. ואם תאמר עצרת לעולם אחר השבת היאך תהא ניכרת משלפניה. רבי ישמעאל אומר אמרה תורה תורה קבא עומר בפסח ושמי הלחם בעצרת מה להלן רגל ותחלת רגל אף פאן רגל ותחלת רגל.

2. ויקרא פרק כג (פרשת אמור)

(א) וידבר ה' אל-משה לאמר: (ב) דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם מועדי ה' אשר-תקראו אתם מקראי קדש אלה הם מועדי: (ג) ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון מקרא-קדש פל-מלאכה לא תעשו שבת הוא לה' בכל מושבותיכם: פ (ד) אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר-תקראו אתם במועדם: (ה) בתדש הראשון בארבעה עשר לחדש בין הערבים פסח לה': (ו) ובחמשה עשר יום לחדש הזה תג המצות לה' שבעת ימים מצות תאכלו: (ז) ביום הראשון מקרא-קדש יהיה לכם פל-מלאכת עבודה לא תעשו: (ח) והקרבתם אשה לה' שבעת ימים ביום השביעי מקרא-קדש פל-מלאכת עבודה לא תעשו: פ (ט) וידבר ה' אל-משה לאמר: (י) דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם פיי-תבאו אל-הארץ אשר אני נתן לכם וקצרתם את-קצירה וקבאתם את-עמר ראשית קצירכם אל-הפקן: (יא) והגיה את-העמר לפני ה' לרצונכם ממחרת השבת וניפנו הפקן: (יב) ועשיתם ביום הגיפכם את-העמר כבש תמים בן-שנתו לעלה לה': (יג) ומנחתו שני עשרונים סלת בלולה בשמן אשה לה' גיש גיתח ונספה גין רביעת הקין: (יד) ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד-לעצם היום הזה עד הביאכם את-קרבתם אליהיכם תקת עולם לדורתכם בכל מושבותיכם: ס (טו) וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את-עמר התנופה שבע שבתות תמימות תהינה: (טז) עד ממחרת השבת השביעת תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה': (יז) ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שנים שני עשרונים סלת תהינה חמץ תאפינה בכורים לה':

(יח) והקרבנתם על-הלחם שבעת כבשים תמימם בני שנה ופר בן-בקר אחד ואילים שנים יהיו עלה לה' ומנחתם ונספיהם אשה ריח-ניחם לה': (יט) ועשיתם שעיר-עזים אחד לחטאת ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים: (כ) והגוף הפתח אתם על לחם הבכרים תנופה לפני ה' על-שני כבשים קדש יהיו לה' לפתח: (כא) וקראתם בעצם היום הזה מקרא-קדש יהיה לכם פל-מלאכת עבודה לא תעשו חקת עולם בכל-מושבתיכם לדרתיכם: (כב) ובקצרכם את-קציר ארצכם לא-תכלה פאת שדה בקצרה ולקט קציר לא תלקט לעני ולגר מעוזב אתם אני ה' אלהיכם: פ חמישי (כג) וידבר ה' אל-משה לאמר: (כד) דבר אל-בני ישראל לאמר **בהדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון** וזרון תרועה מקרא-קדש: (כה) **פל-מלאכת עבודה לא תעשו** והקרבנתם אשה לה': ס (כו) וידבר ה' אל-משה לאמר: (כז) **אף בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפרים** הוא מקרא-קדש יהיה לכם ועניתם את-נפשתיכם והקרבנתם אשה לה': (כח) **וכל-מלאכה לא תעשו** בעצם היום הזה כי יום כפרים הוא לכפר עליכם לפני ה' אלהיכם: (כט) כי כל-הנפש אשר לא-תענה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה: (ל) וכל-הנפש אשר תעשה פל-מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי את-הנפש ההוא מקרב עמה: (לא) פל-מלאכה לא תעשו חקת עולם לדרתיכם בכל משבתיכם: (לב) **שבת שבתון הוא לכם** ועניתם את-נפשתיכם בתשעה לחדש בערב מערב עד-ערב תשבתו שבתכם: (לג) וידבר ה' אל-משה לאמר: (לד) דבר אל-בני ישראל לאמר **בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה תג הספות שבעת ימים לה'**: (לה) **ביום הראשון מקרא-קדש פל-מלאכת עבודה לא תעשו**: (לו) שבעת ימים תקריבו אשה לה' **ביום השמיני מקרא-קדש יהיה לכם** והקרבנתם אשה לה' עצרת הוא פל-מלאכת עבודה לא תעשו: (לז) אלה מועדי ה' אשר-תקראו אתם מקראי קדש להקריב אשה לה' עלה ומנחה זבח ונסכים דבר-יום ביום: (לח) **מלבד שבת ה'** ומלבד מתנותיכם ומלבד פל-גדריכם ומלבד כל-גנדבתיכם אשר תתנו לה': (לט) **אף בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את-תבואת הארץ תחגו את-חגי ה'** שבעת ימים ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון: (מ) וילקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר פפת תמרים וענף עץ-עבת וערבי-גחל ושחקתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים: (מא) וסגתם אתו תג לה' שבעת ימים בשנה חקת עולם לדרתיכם בתדש השביעי תחגו אתו: (מב) בספת משכו שבעת ימים פל-הארץ בישראל ישבו בספת: (מג) למען ידעו דרתיכם כי בספות הושבתו את-בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ה' אלהיכם: (מד) וידבר משה את-מועדי ה' אל-בני ישראל:

3. ויקרא פרק כה פסוק א - ט (פרשת בהר)

(א) וידבר ה' אל-משה בהר סיני לאמר: (ב) דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם כי תבאו אל-הארץ אשר אני נתן לכם ושבחתה הארץ שבת לה': (ג) שש שנים תזרע שדה ושש שנים תזמר פרמך ואספת את-תבואתה: (ד) ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדה לא תזרע וזרמך לא תזמר: (ה) את ספיח קצירך לא תקצור ואת-ענבי גזירך לא תבצר שנת שבתון יהיה לארץ: (ו) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לה ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך: (ז) ולבהמתך ולסתיה אשר בארצה תהיה כל-תבואתה לאכל: ס (ח) וספרת לה שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים והיו לה שבע שבתות שנים תשע וארבעים שנה: (ט) והעברת שופר תרועה בתדש השביעי בעשור לחדש ביום הכפרים מעבירו שופר בכל-ארצכם:

4. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כב עמוד ב

בראשונה היו מקבלין עדות החדש מפל אדם וכו'. תנו רבנן מה קלקול קלקלו הבייתוסין פעם אחת בקשו בייתוסין להטעות את חכמים שזכו שני בני אדם בארבע מאות זוז אחד משלנו ואחד משלכם. שלכם העיד עדותו ויצא שלנו אמרו לו אמור כיצד ראית את הלכנה אמר להם עולה הייתי במעלה אדומים וראיתיו שהוא רבוי בין שני סלעים ראשו דומה לעגל אזניו דומין לגדי קרניו דומות לצבי וזנבו מופחת לו בין נכותיו והצאתי בו ונרמתי ונפלתי לאחורי ואם אין אתם מאמינים לי הרי מאתים זוז

צָרוּרִין לִי בְסָדִינִי. אָמְרוּ לוֹ מִי הַזְקִיקָה לְכָךְ אָמַר לָהֶם שְׁמַעְתִּי שְׁבַקְשׁוּ בֵּיתוֹסִים לְהַטְעוֹת אֶת חֲכָמִים אָמַרְתִּי אֵלֶיךָ אֲנִי וְאוֹדִיעַ לָהֶם שְׁמָא יְבוֹאוּ בְּנֵי אָדָם שְׂאִינָם מְהוֹגְגִין וְיִטְעוּ אֶת חֲכָמִים. אָמְרוּ לוֹ מֵאֵתִים זֶה נְתוּנִין לָךְ בְּמַתְנָה וְהַשׁוֹכֵרְךָ יִמְתַּח עַל הָעֵמוּד בְּאוֹתָהּ שְׁעָה הַתְּקִינוּ שְׁלֵא יְהוּ מְקַבְּלִין אֶלָּא מִן הַמְּפִירִין. **מִתְנִיתִין: בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ מְשִׂיאִין מִשׁוֹאוֹת מְשַׁקְלְקְלוּ הַכּוֹתִיִּם הַתְּקִינוּ שְׁיָהוּ שְׁלוּחִין יוֹצְאִין.**

5. תוספתא מסכת ראש השנה פרק א הלכה יד

בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם ^פ פעם אחת שכרו בייתוסין שני עדים לבא להטעות את ^{כה} [חכמים] לפי שאין ^{כז} [בייתוסין] מודים שתהא עצרת ^ד אלא ^{כח} [בא'] בשבת בא אחד ואמר עדותו והלך לו ובא השני ואמר עולה הייתי במעלה אדומים ^{כח} [וראיתיו] רבוץ בין שני סלעים ראשו דומה לעגל אזניו ^{כט} [דומות] לגדי קרניו ^ל [דומות] לצבי וזנבו מונחת בין ירכותיו ^{לא} [ראיתיו] ונרתעתי ונפלתי לאחורי והרי מאתים זוז צרוּרין לי ^{לב} [בפינדוני] אמרו לו מאתים זוז ^{לג} [נותנין] לך במתנה והשוכרך ימתח על העמוד מה ראית לזקק לכך אמר להם מפני ששמעתי שבייתוסין מבקשין להטעות את חכמים אמרתי מוטב אלך אני ואודיע את חכמים:

6. תלמוד ירושלמי מסכת ראש השנה פרק ב הלכה א ידיד נפש מסכת

מתני' אם אינן מפירין אותו משלחין עמו אחר להעידו. בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל האדם. משקילקלו המינים התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המפירין... ומה קלקול הוה תמן? שהיו אומרים עצרת לאחר השבת, והיו יוצאין עליו מבערב בתוקת שנתקדש מעתה על ניסן לא יקבלינו, על שאר ירחיא יקבלינו! א"ר יוסי בי רבי בון, עיקר קלקלתהון מן אדר הוות מעתה פד היא דכנותהון יקבלינו, אין לית הוא דכנותהון לא יקבלינו! זו מפני זו. מעשה ששכרו בייתוסין שני עידי שקר להעיד על החדש שנתקדש. ובא אחד והעיד עדותו והלך לו. ובא אחד ואמר עולה הייתי במעלה אדומים, ראיתיו ^{את הירח} רבוץ בין שני סלעים, ראשו דומה לעגל אזניו דומות לגדי, וראיתיו ונבחהלתי ונרתעתי לאחוריי כלומר, הגזים מאד כדי שידעו שהוא מהתל וכל עדותו שקר. וכדי שידעו מדוע בא להעיד וקרי מאתים זוז קשורים באפונדתי! אמרו לו הרי מאתים זוז נתונין לך במתנה ושלחיה יבאו וילקו. אתה למה הכנסתה עצמך למספק? אמר להן, ראיתי אותם מבקשין להטעות את חכמים. אמרתי מוטב שאלה אני ונודיע לחכמים.

7. תוספתא כפשוטה ראש השנה א' ט"ו

פעם אחת שכרו ביתוסין שני עדים וכו'. וכ"ה ("ביתוסין") גם להלן בסמוך. וכ"ה בכי"ע. ובד: **בייתוסין, ובכי"ל: ביתוסין.** ועיין מ"ש עלה לעיל סוכה רפ"ג, שו' 1-2. ובמשנתנו הנ"ל: משקילקלו המינים התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המכירין. ומינין אילו ביתוסין הן, וכמו שאמרו בירושלמי פ"ב ה"א, נ"ז ע"ד: ומה קילקול הוה תמן, שהיו אומרים עצרת לאחר שבת וכו' מעשה ששכרו בייתוסין (בשרי"ר, עמ' 148: בית סין, עיין מ"ש בסוכה הנ"ל) שני עדי שקר וכו'. ובבבלי כ"ב ב': ת"ר מה קלקול קלקלו המינין (כגירסת כל הנוסחאות, עיין דק"ס שם, ולעיל הערה 28) אמרו פעם אחת בקשו בייתוסין להטעות את חכמים שכרו שני בני אדם בד' מאות זוז, אחד משלנו ואחד משלהם, שלהם העיד עדותו ויצא, שלנו אמרו לו כיצד ראית וכו'.

53. לפי שאין ביתוסין מודין שתהא עצרת אלא אחר שבת. בד: אלא באחד בשבת. ובכי"ל: אלא אחר השבת, ותיקן הסופר: אחת בשבת. ובכי"ע בטעות: שתהא עצרת אחר שבת. ועיין ריש מגילת תענית (לח' בניסן), ירושלמי שהעתקנו לעיל, ובבלי מנחות ס"ה א'.

8. תוספתא מסכת סוכה פרק ג הלכה א

^א לולב דוחה את השבת בתחלתו ^ב וערבה בסופו ^א [מעשה וכבשו עליה בייתוסין אבנים גדולים מערב שבת הכירו בהם עמי הארץ ובאו וגררום והוציאום מתחת אבנים בשבת] לפי שאין בייתוסין מודים שחבוט ערבה דוחה שבת:

9. תוספתא כפשוטה סוכה ג' א'

מעשה וכבשו עליה ביתסין וכו'. בד: וכבשו עליה בית סין (בשתי מלים) וכו', וכן להלן בד: שאין בית סין מודים וכו'. וכן שם בתוספתא מנחות פ"י סהכ"ג: מפני בית סין. וכן להלן סוף ידים בכי"ו: בית סין. וכן בשרי"ר, עמ' 148, שו' 20: ששכרו בית סין (וכ"ה בכ"י שם). ובצופה הצרפתי ה"ג (1881), עמ' 119, מביא פירליס בשם הירצפילד שהעיר על נוסח ד מסוכה ומנחות הנ"ל, ופירליס מוסיף גם תוספתא ידים. ולהלן שם, עמ' 120, מעיד פירליס שבתוספתא ר"ה כ"ע נמצא שלש פעמים "בית סין", וכן בתוספתא סנהדרין פ"ו, וכן בתוספתא סוכה פ"ג בכי"ו ב' פעמים. וכן הוא מביא בשם רנ"נ רבינוביץ שבכ"י קירא ובכ"י מצרים של הבבלי מנחות ס"ה א' נמצא "בית סין". וכל זה אינו מדויק מתחילה עד הסוף. ובכל המקומות הנ"ל בתוספתא הגירסא היא ביתסין (במלה אחת). וכן הוא גם בבבלי מנחות, עיין דק"ס שם, עמ' 160, סוף הערה פ'. והגירסא ביתסין (במקום ביתוסין) רגילה מאד, והיא גם במשנת מנחות פ"י מ"ג בכ"י קויפמן (ועיין גם בהוצ' לו), וכ"ה גם להלן ר"ה פ"א בכי"ו.

מכל מקום ראינו לעיל שבתוספתא ד"ר נמצא שלש פעמים "בית סין", בשתי מלים, ובתוספתא ידים כי"ו: בית סין. ובשרי"ר, וכן מעיר פירליס הנ"ל (בשם לוי) שבערוך דפוס ראשון, גורס "בית סין", אלא שבערך עצמו הוא כותב: ביתסין (במלה אחת), ולבסוף מסיים: ויצאו מהן משפחות רעות צדוקין וביתוסון (צ"ל: וביתוסין), ונקראו צדוקין לשם צדוק, ביתוסין לשם ביתוס. ובערוך כ"י על קלף של ביה"מ לרבנים כאן (ענעלאו 842) הערך הוא בית סין, אבל בהבאות: ביתסין. ומכיוון שהוכחנו את קיום "בית סין" (בשתי מלים), הרי אפשר ואפשר שביתסין הרגיל בכי"י הוא צרוף של בית סין. ועיין מ"ש רי"מ גרינץ בסיני כל"ב (תשרי מרחשון תשי"ג), עמ' ל"ז ואילך, שהשתדל לבסס את השקפת בעל מאור עינים ופירליס הנ"ל שבית סין פירושו בית איסיין, ודבריו ראויים לעיון ולתשומת לב.

2. אבנים גדולות מערב שבת וכו'. בבבלי הנ"ל: ונטלום וכבשום תחת אבנים וכו'. ועיין בערוך לנר שם ד"ה תחת האבנים.

3-4. לפי שאין ביתסין מודין שחבוט ערבה דוחה את השבת. בד: לפי שאין בית סין (עיין מ"ש לעיל, שו' 1-2, ד"ה מעשה) וכו'. ופירושו שהביתסין אין מודין בערבה כלל, אלא שבימות החול לא היה איכפת להן, או שלא יכלו לעשות כלום, אבל כשחל יום שביעי של חג להיות בשבת ניסו למנוע את נטילת הערבה בשבת.

4. ערבה הלכה למשה מסיני, אבא שאול או' מן התורה וכו'. תו"כ אמור פט"ז ה"ו, ק"ב ע"ד, ירושלמי פ"ג ה"ג, נ"ג ע"ג, רפ"ד, נ"ד ע"ב, בבלי ל"ד א', מ"ד א', וי"ר פ"ל, ח', הוצ' ר"מ מרגליות, עמ' תש"ז, פסיקתא דר"כ פסיק' כ"ח, קפ"ד ע"א.

5-6. ר' ליעזר בן יעקב אומ' כך היו או' ליה ולך המזבח, ליה ולך המזבח.

10. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף מג עמוד ב

איתיביה: לולב דוחה את השבת בתחלתו, וערבה בסופו. פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת, והביאו מרביות של ערבה מערב שבת, והניחום בעזרה, והכירו בהן בייתוסין ונטלום וכבשום תחת אבנים. למחר הכירו בהן עמי הארץ, ושמטום מתחת האבנים, והביאום הכהנים וזקפום בצידי המזבח. לפי שאין בייתוסין מודים שחיבוט ערבה דוחה את השבת.

11. תוספתא מסכת סנהדרין פרק ו הלכה ו

יש לך עדים אחרים ואמר אין לי אלא אלו יש לך ראיות אחרות ואמר אין לי אלא אלו ואחר זמן מצא עדים אחרים ומצא ראיות אחרות הרי זה אין מקבלין הימנו עד שיביא ראיה שלא היה יודע בהן לעולם אין ^ע העדים יכולין לחזור בהן עד שתחקר עדותן לב"ד נחקרה עדותן לב"ד אין יכולין לחזור בהן וזהו

כללו של דבר עדים שהעידו לטמא ולטהר לרחק ולקרב לאסור ולהתיר לפטור ולחייב (לפטור ולחייב) עד שלא נחקרה עדותן ואמרו מבודין אנו הרי אלו נאמנים משנחקרה עדותן ואמרו מבודין אנו אין נאמנים לעולם אין העדים נעשים זוממין עד שיגמר הדין לא לוקין³ ולא משלמין ולא נהרגין עד שיגמר הדין לעולם אין אחד מן העדים נעשה זומם עד שיהיו שניהם זוממין ואין לוקה עד שיהיו שניהם לוקין ואין נהרג עד שיהיו שניהם נהרגים ולא משלם עד שיהיו שניהם משלמין אמר ר' יהודה בן טבאי אראה בנחמה אם לא הרגתי עד זומם בשביל לעקור מלבן של ביתוסין שהיו אומרים עד שיהרג הנדון אמר לו שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא שפכת דם נקי שהרי אמרה תורה (דברים יז) על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת בעדים ב' ובזוממין ב' מה עדים שנים אף זוממין ב' באותה שעה קבל עליו יהודה בן טבאי שלא יהיה מורה הלכה אלא ע"פ שמעון בן שטח:

12. מגילת תענית (ליכטנשטיין) הסכוליון

מן ריש ירחא דניסן עד תמניא ביה אתוקם תמידא דילא למספד. שהיו ביתוסין אומרים מביאים תמידים משל יחיד זה מביא שבת אחד וזה מביא שתי שבתות וזה מביא שלשים יום ומה היו דורשים אמרו את הכבש אחד תעשה בבקר ליחיד משמע. אמרו להם חכמים אין אתם רשאים לעשות כן לפי שאין קרבן בא אלא משל כל ישראל שנאמר צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו. קרבני זה הדם לחמי אלו חלבים לאשי זה הקטרת. ריח זו הלבונה. ניחחי אלו הנסכים, וכל שהוא כריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו. שיהו כלם באים מתרומת הלשכה. רבי עקיבא אומר מנין שלא יצא וירעה בעדר תלמוד לומר תשמרו להקריב לי במועדו ולהלן הוא אומר והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום מה להלן מבקרין אותו ארבעה ימים קודם לשחיטתו אף כאן. וכשגברו עליהם ונצחום התקינו שיהיו שוקלים שקליהם ומניחים אותם בלשכה והיו תמידים קרבים משל צבור וכל אותן הימים שדנום עשאוים ימים טובים.

13. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף קטו עמוד ב

אמר רב הונא אמר רב פל האומר תירש בת עם בת הבן אפילו נשיא שבין ישראל אין שומעין לו שאין אלא מעשה צדוקין דתניא בארבעה ועשרים בטבת תבנא לדינא שהיו צדוקין אומרים תירש הבת עם בת הבן. נטפל להן רבן יוחנן בן זכאי אמר להם שוטים מנין זה לכם ולא היה אדם שהתזירו דבר חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו ואומר ומה בת בנו הבאה מכח בנו תירשנו בתו הבאה מפחו לא כל שפן. קרא עליו את המקרא הזה {בראשית ל"ו:כ'} אלה בני שער החורי יושבי הארץ לוטן ושוכל וצבעון וענה וקתיב {בראשית ל"ו:כ"ד} אלה בני צבעון ואיה וענה אלא מלמד שפא צבעון על אמו והוליד ענה. ודלמא תרי ענה הוון אמר רבה אמינא מלתא דלא אמרה שבור מלפא ומנו שמואל איפא דאמרי אמר רב פפא אמינא מלתא דלא אמרה שבור מלפא ומנו רבה אמר קרא {בראשית ל"ו:כ"ד} הוא ענה הוא ענה דמעיקרא. אמר ליה רבי בכך אתה פוטריני אמר לו שוטה דף קטו עמוד א' ולא תהא תורה שלמה שלנו כשיחה בטלה שלכם מה לבת בנו שפן יפה פחה במקום האחין תאמר בבתו שהורע פחה במקום אחין ונצחום ואותו היום עשאוהו יום טוב.

14. מגילת תענית (ליכטנשטיין) הסכוליון

עשרים ושבעה בחשוון/ בעשרין ושבעה ביה תבת סלתא למסק על מדבחה. מפני שהיו הצדוקין אומרים אוכלין מנחת בהמה אמר להם רבן יוחנן בן זכאי מנין לכם ולא היו יודעין להביא ראיה מן התורה אלא אחד שהיה מפטפט כנגדו ואומר מפני שהיה משה אוהב את אהרן אמר אל יאכל בשר לבדו

אלא יאכל סלת ובשר כאדם שהוא אומר לחברו הילך בשר הילך רכיך. קרא לו רבן יוחנן בן זכאי ויבאו אילמה ושם שתים עשרה עינות מים ושבעים תמרים אמר לו מה ענין זה אצל זה אמר לו שוטה ולא תהא תורה שלמה שלנו כשיחה בטלה שלך והלא כבר נאמר יהיה עולה ליי ומנחתם ונסכיהם לריח ניחח אשה לה'.

15. משנה מסכת ידים פרק ד משנה ח

אמר צדוקי גלילי, קובל אני עליכם, פרושים, שאתם כותבין את המושל עם משה בגט. אומרים פרושים, קובלין אנו עליך, צדוקי גלילי, שאתם כותבים את המושל עם השם בדרף, ולא עוד, אלא שאתם כותבין את המושל מלמעלן ואת השם מלמטן, שנאמר: ויאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקלו לשלח את ישראל (שמות ה'ב'). וכשלקה מהו אומר: ה' הצדיק (שמות ט'כ"ז). נשלמה מסכת ידים

16. תלמוד בבלי מסכת יומא דף יט עמוד ב

הוא פורש ובוכה ונהן פורשין ובוכין וכו'. הוא פורש ובוכה ושתדוהו צדוקי והם פורשין ובוכין דאמר רבי יהושע בן לוי כל החושד בכשרים לוקה בגופו. וכל כף למה שלא יתקן מבחוץ ויכניס כדודו שהצדוקין עושין. תנו רבנן מעשה בצדוקי אחד שהתקין מבחוץ והכניס ביציאתו היה שמח שמחה גדולה פגע בו אביו אמר לו בני אף על פי שצדוקין אנו מתיראין אנו מן הפרושים אמר לו כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה {ויקרא ט"ז:ב} כי בענן ארצה על הפורת אמרתי מתי יבוא לידי ואקיימנו עכשיו שבא לידי לא אקיימנו. אמרו לא היה ימים מועטין עד שמת והוטל באשפה והיו תולעין יוצאין מחוטמו ויש אומרים ביציאתו ניגף דתני רבי חייא כמין קול נשמע בעזרה שבא מלאך וחקטו על פניו ונכנסו אחריו הפהגים ומצאו ככף רגל עגל בין כתפיו שנאמר {יחזקאל א'ז} ורגליהם רגל ישראל וכף רגליהם ככף רגל עגל.

17. תלמוד בבלי מסכת יומא דף יח עמוד א

אמר רב יוסף לא קשיא כאן במקדש ראשון כאן במקדש שני דאמר רב אסי תרקבא דדינרי עיילא ליה מרתא בת בייתוס לינאי מלפא על דאוקמיה ליהושע בן גמלא בכהני רב רבי.

18. ויקרא פרק טז פסוק א - יג (פרשת אחרי מות)

(א) וידבר ה' אל-משה אחרי מות שני בנני אהרן בקרבכם לפני-ה' וימתו: (ב) ויאמר ה' אל-משה דבר אל-אהרן אחיך ואל-יבא בכל-עת אל-הקדש מבית לפרכת אל-פני הכפרת אשר על-הארץ ולא ימות כי בענן ארצה על-הכפרת: ... (יב) ולקח מלא-המחטה גחלי-אש מעל המזבח מלפני ה' ומלא חפניו קטרת סמים דקה והביא מבית לפרכת: (יג) ונתן את-הקטרת על-האש לפני ה' וכסהו ענן הקטרת את-הכפרת אשר על-העדות ולא ימות:

19. תלמוד בבלי מסכת יומא דף מז עמוד א

משנה. הוציאו לו את הכף ואת המחטה חפן מלא חפניו ונתן לתוך הכף הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו וכך היתה מדתה נטל את המחטה בימינו ואת הכף בשמאלו... תנו רבנן מלא קומצו יכול מבורץ תלמוד לומר בקומצו אי בקומצו יכול אפילו בראשי אצבעותיו תלמוד לומר מלא קומצו כדקמצי אינשי הא כיצד חופה שלש אצבעותיו על פיסת ידו וקומץ ד' מ' עמוד ב במחבת ובמרחשת מוסק בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה וזו היא עבודה קשה שבמקדש זו היא ותו לא והא איפא מליקה והא איפא חפינה אלא זו היא מעבודות קשות שבמקדש.

20. תלמוד בבלי מסכת הוריות דף יא עמוד א

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, ה"ק: אכל חלב לתאבון - הרי זה מומר, להכעיס - הרי זה צדוקי +השמטת הצנזורה: מין+, ואיזהו מומר דבסתמו צדוקי? הוי אומר: אוכל נבילה וטריפה, שקצים ורמשים, ושתה יין נסך. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אף הלובש כלאים. מאי בינייהו? איכא בינייהו

כלאים דרבנן, מר סבר: מדאורייתא הוי מומר, דרבנן לא הוי מומר; ומר סבר: כלאים כיון דמפרסם אסוריה, אפילו בדרבנן הוי מומר. פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר: לתאבון - מומר, להכעיס - צדוקי; וחד אמר: להכעיס נמי מומר, אלא איזהו צדוקי? כל העובד עבודת כוכבים.

21. רמב"ם הלכות תשובה פרק ג הלכה ח

שלשה הן הנקראים אפיקורסין: האומר שאין שם נבואה כלל ואין שם מדע שמגיע מהבורא ללב בני האדם, והמכחיש נבואתו של משה רבינו, והאומר שאין הבורא יודע מעשה בני האדם כל אחד משלשה אלו הן אפיקורוסים, שלשה הן הכופרים בתורה: האומר שאין התורה מעם ה' אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת אם אמר משה אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה, וכן הכופר בפרושה והוא תורה שבעל פה והמכחיש מגידיה כגון צדוק ובייתוס, והאומר שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת וכבר בטלה תורה זו אף על פי שהיא היתה מעם ה' כגון ההגרים כל אחד משלשה אלו כופר בתורה.

22. רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ד הלכה ג

המניח תפלה של יד על פס ידו או של ראש על מצחו הרי זה דרך צדוקים,

23. רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק א הלכה ג

וכשם שאסור לכהן להכנס למקדש מפני השכרות כך אסור לכל אדם בין כהן בין ישראל להורות כשהוא שתוי, אפילו אכל תמרים או שתה חלב ונשתבשה דעתו מעט אל יורה שנאמר ולהורות את בני ישראל, ואם הורה בדבר שהוא מפורש בתורה עד שידעוהו הצדוקים מותר כגון שהורה שהשרץ טמא והצפרדע טהור והדם אסור וכיוצא בזה.

24. רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק א הלכה ז

בימי בית שני ציץ המינות בישראל, ויצאו צדוקין, מהרה יאבדו, שאינן מאמינין בתורה שבעל פה, והיו אומרין שקטורת של יום הכיפורים מניחין אותה על האש בהיכל חוץ לפרוכת, וכשיעלה עשנה מכניס אותה לפניו לקודש הקדשים. הטעם זה שכתוב "כי בענן אראה על הכפורת" (ויקרא ט"ז:ב), אמרו שהוא ענן הקטורת. מפי השמועה למדו חכמים שאין נותן הקטורת אלא בקודש הקדשים לפני הארון, שנאמר "ונתן את הקטורת על האש לפני י"י" (ויקרא ט"ז:ג). ולפי שהיו חוששין בבית שני שמא כהן גדול זה נוטה לצד מינות, היו משיביעין אותו ערב יום הכיפורים, אומרין לו, אישי כהן גדול, אנו שלוחי בית דין, ואתה שלוחנו ושלוח בית דין, משיביעין אנו עליך במי ששיכן את שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך. והיה פורש ובוכה על שחשדוהו במינות, והן פורשין ובוכין לפי שחשדו מי שמעשיו סתומין, שמא אין בליבו כלום:

25. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כט עמוד א

והא תנן: אל תאמין בעצמך עד יום מותך, שהרי יוחנן כהן גדול שמש בכהונה גדולה שמנים שנה ולבסוף נעשה צדוקי! אמר אביי: הוא ינאי הוא יוחנן. רבא אמר: ינאי לחוד ויוחנן לחוד, ינאי - רשע מעיקרו, ויוחנן - צדיק מעיקרו.

26. משנה מסכת אבות פרק א משנה ג

[*] אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם:

27. מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק ה

אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא היו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם כדי שיהיה שכרם כפול לעתיד לבא:

אנטיגנוס איש סוכו היו לו שני תלמידים שהיו שונים בדבריו והיו שונים לתלמידים ותלמידים לתלמידים. עמדו ודקדקו אחריהן ואמרו מה ראו אבותינו לומר דבר זה אפשר שיעשה פועל מלאכה כל היום ולא יטול שכרו ערבית. אלא אלו היו יודעין אבותינו שיש עולם אחר ויש תחיית המתים לא היו אומרים כך. עמדו ופירשו מן התורה ונפרצו מהם שתי פרצות צדוקים וביתוסין. צדוקים על שום צדוק ביתוסי על שום ביתוס. והיו משתמשיין בכלי כסף וכלי זהב כל ימיהם. שלא היתה דעתן גסה עליהם אלא צדוקים אומרים מסורת הוא ביד פרושים שהן מצערין עצמן בעולם הזה ובעולם הבא אין להם כלום:

28. מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא ב פרק י

אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשיין את הרב על מנת לקבל פרס אלא היו כעבדים המשמשיין את הרב על מנת שלא לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם ואתם (מי שקבלתם עליכם) [תקבלו עליהם] שכר כאלו עשיתם בעולם הזה ובעולם הבא: ב' תלמידים היו לו צדוק וביתוס וכיון ששמעו את הדבר הזה שנו לתלמידיהם. ותלמידיהן אמרו דבר מפי רבן ולא אמרו פירושו. אמרו להן אילו הייתם יודעים שתחיית המתים מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא היו אומרים כן. הלכו ופירשו להן ויצאו מהם שתי משפחות צדוקים וביתוסים [וצדוקים לשם צדוק וביתוסים] לשם ביתוס:

29. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת אבות פרק א משנה ג¹

והיו לזה החכם שני תלמידים, שם האחד צדוק ושם האחר ביתוס, וכאשר שמעוהו שאמר זה המאמר, יצאו מלפניו, ואמר אחד מהם לשני: הנה הרב כבר באר בפירוש שאין שם שכר ולא עונש, ואין שם תקוה כלל, כי לא הבינו כוונתו עליו השלום. ונתחברו זה לזה, ופרשו מן התורה. והתקבצה לזה כת ולזה כת, יקראום החכמים צדוקין וביתוסיין. והיות שלא יכלו לקבץ קהילות לפי מה שהגיע להם מן האמונה - כי זאת האמונה הרעה תפריד הנקבצים, כל שכן שלא תקבץ הנפרדים - הלכו אחר אימות הדבר אשר לא יכלו להכזיבו אצל ההמון, ולו הוציאו אותו מפייהם היו נהרגים, רצוני לומר: נוסח התורה, וצייר כל אחד מהם בלב סיעתו שהוא מאמין בנוסח התורה, וחולק על הקבלה, ושהיא קבלה בלתי נכונה. וזה כדי שיפלו מהם כל ההלכות המקובלות והגזרות והתקנות, הואיל ולא יכלו לדחות הכל, הכתוב והמקובל. ויתרחב להם גם כן הפתח לפירוש, לפי שכאשר חזר הפירוש אל בחירתו - יקל במה שירצה ויחמיר במה שירצה לפי מטרתו, הואיל ואינו מאמין בעיקר כולו, ולא ביקשו אלא דבר שיהיה נוח לקצת בני אדם. ומני אז צמחו אלה הכתות הארורות, קהילות המינים אשר ייקראו בארץ הזאת - רצוני לומר: מצרים - קראין, ושם אצל החכמים צדוקין וביתוסיין, והם אשר החלו להטיל דופי בקבלה, ולפרש הכתובים כפי מה שיראה לכל אדם, מבלי השמע לחכם כלל, בניגוד לאומרו יתעלה: +דברים יז יא+ "על פי התורה" וכו' "לא תסור" וכו'.

30. רמב"ם פירוש המשניות - מסכת אבות פרק א משנה ג

והיו לזה החכם שני תלמידים שם האחד צדוק ושם השני ביתוס, וכאשר שמעו שאמר זה המאמר יצאו מלפניו ואמר האחד לחבירו הנה הרב אמר בפירוש שאין לאדם לא גמול ולא עונש ואין תקוה כלל כי לא הבינו כוונתו וסמך האחד מהן ידי חבירו ויצאו מן הכלל והניחו התורה. התחברה לאחד כת אחת

¹ A new translation of this part of the commentary was prepared by R. Yitzchak Shilat in Jerusalem, 1994, and this translation was used in the Responsa Project CD.

ולחבירו כת אחרת וקראום החכמים צדוקים וביתוסים, וכאשר לא היו יכולים לקבץ הקהלות, לפי מה שהגיע להם מן האמונה שזאת האמונה הרעה תפריד הנקבצים כ"ש שלא תקבץ הנפרדים נטו להאמין הדבר שלא יכלו לכזבו אצל ההמון, שאילו היו מוציאים אותו מפיהם היו הורגין אותם, ר"ל דברי תורה ואמר כל אחד לסיעתו שהוא מאמין בתורה וחלק על הקבלה שאינה אמיתית, וזה לפטור עצמם מן המצוות המקובלות והגזירות והתקנות אחר שלא יכלו לדחות הכל הכתוב והמקובל, ועוד שהתרחק להם הדרך לפרוש כי לאחר ששב הפירוש בבחירתם היה יכול להקל במה שירצה ולהכביד במה שירצה כפי כוונתו אחר שאינו מאמין כלל בעיקר, ואמנם בקשו דברים המקובלים אל קצת בני אדם לבד ומאז יצאו אלו הכתות רעות ויקראו באלו הארצות, ר"ל מצרים קראים ושמותם אצל החכמים צדוקים וביתוסים, והם אשר התחילו להשיב על הקבלה ולפרש על הפסוקים כפי מה שיראה להם מבלי שישמעו לחכם כלל הפך אמרו יתברך על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל:

31. רמב"ם פירוש המשניות - מסכת חולין פרק א משנה ב

ומתנאי הג' מומר הזה גם כן שמותר לאכול משחיטתו הוא שלא יהא צדוקי או בייתוסי, והן שני הכתות שהתחילו להכחיש בדברי הקבלה כמו שביארתי באבות עד ששב האמת אצלם שקר ונתיבי האור חשך ואפלה בארץ נכוחות (יפלו) (צ"ל יעוולו), והן שקורין אותן אנשי דורינו היום אפיקורסין בשום מוחלט, ואינן אפיקורסין על האמת אבל דינם להיות כדין האפיקורסין לפי שהם מבוא להאפיקורסות האמיתי:

32. תפארת ישראל [יכין] מסכת ידים פרק ד משנה ו

(נו) צדוקים. דע שבימי בית שני היו ב' תלמידים שלא הבינו יפה דברי רבן, ויצאו מהכלל, והתקוממו על ידן ב' כתות רעות בישראל, שהתעו העם מדרך המקובל לנו מפי משה רבינו אבל הם כפרו בקבלה, ופירשו התורה כפי דעתם הנפסדת, כל כת באופן אחר וכולן היו כופרין בתחיית המתים מדאין כתובה בתורה בפירוש, והיה עומד בראש כת א' תלמיד א' ששמו צדוק, ונקראו הנמשכים אחריו ועושין מצות התורה כפי שפירש להם הוא, צדוקים, והכת האחרת היה עומד בראשם תלמיד א' שנקרא בייתוס, שהיה מלמד הפירוש במצות התורה באופן אחר ונקראו בייתוסים, אבל הקראים כת רעה אחרת היא, שהתקוממה כמה מאות שנים אח"כ בימי הגאונים, ע"י איש א' ושמו ענן שחרה לו שלא מנוהו נשיא, לכן יצא והתפקר וכחש לתורה שבע"פ, ופירש גם הוא התורה כפי הנראה לו, באופן אחר ממה שפירשו צדוק ובייתוס וכל אחת מג' כתות הנ"ל החזיקו באיזה דברים מדברי הקבלה, כל א' וא' כפי הנראה לו והקראים מאמינים בתחיית המתים, לא כב' כתות הראשונים שמכחישין בה ואפ"ה מדכולן מאמינים רק במקרא, דהיינו במה שכתוב בתורה בפירוש, לכך הושאל שם זה לכל א' מהג' כתות, לקרות כולם בשם קראים [ועי' רמב"ם פ"א דאבות]:

33. הגהות מיימוניות על הלכות חמץ ומצה נוסח ההגדה

[א] תניא בתוספתא פ' בתרא דמכילתין חייב אדם לעסוק בהלכות פסח אפילו בינו לבין עצמו בינו לבין ביתו בינו לבין תלמידו מעשה בר"ג וחכמים שהיו בבית בייתוס בן זונין והיו עוסקין בהלכות הפסח כל הלילה עד קרות הגבר הגביהו מלפניהם ונועדו והלכו לבית המדרש, ע"כ:

34. תלמוד בבלי מסכת עירובין דף סח עמוד ב

אמר רבן גמליאל מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו. צדוקי מאן דכר שמיה? - חסורי מיחסרא והכי קתני: צדוקי הרי הוא כנכרי. ורבן גמליאל אומר: צדוקי אינו כנכרי. ואמר רבן גמליאל: מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלים, ואמר לנו אבא: מהרו והוציאו את הכלים למבוי, עד שלא יוציא ויאסר עליכם. והתניא: הדר עם נכרי צדוקי וביתוסי הרי אלו אוסרין עליו, (רבן גמליאל אומר:

צדוקי וביתוסי אינן אוסרין). ומעשה בצדוקי אחד שהיה דר עם רבן גמליאל במבוי בירושלים, ואמר להם רבן גמליאל לבניו: בני, מהרו והוציאו מה שאתם מוציאים, והכניסו מה שאתם מכניסים, עד שלא יוציא התועב הזה ויאסר עליכם, שהרי ביטל רשותו לכם, דברי רבי מאיר.

35. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף מב עמוד א

תפילין תיובתיה, והרי תפילין דפסולות בעובד כוכבים, דתני רב חנינא בריה דרבא דף מב עמוד ב מפשרניא: ספר תורה, תפילין ומזוזות שכתבן צדוקי, כותי, עובד כוכבים, עבד, אשה, וקטן מומר - פסולין, שנאמר: וקשרתם וכתבתם, כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה, כל שאינו בקשירה אינו בכתיבה;

36. תלמוד בבלי מסכת חולין דף פז עמוד א

תא שמע, דא"ל ההוא צדוקי לרבי: מי שיצר הרים לא ברא רוח, ומי שברא רוח לא יצר הרים, דכתיב: כי הנה יוצר הרים ובורא רוח, אמר ליה: שוטה, שפיל לסיפיה דקרא ה' צבאות שמו, אמר ליה: נקוט לי זימנא תלתא יומי ומהדרנא לך תיובתא, יתיב רבי תלת תעניתא, כי הוה קא בעי מיברך, אמרו ליה: צדוקי קאי אבבא, אמר: ויתנו בברותי רוש וגו', א"ל: רבי, מבשר טובות אני לך, לא מצא תשובה אויבך, ונפל מן הגג ומת, אמר לו: רצונך שתסעוד אצלי? אמר לו: הן, לאחר שאכלו ושתו, א"ל: כוס של ברכה אתה שותה, או ארבעים זהובים אתה נוטל? אמר לו: כוס של ברכה אני שותה, יצתה בת קול ואמרה: כוס של ברכה ישוה ארבעים זהובים, אמר רבי יצחק: עדיין ישנה לאותה משפחה בין גדולי רומי וקוראין אותה משפחת בר לויאנוס.

37. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נד עמוד א

מתני' ... והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם, שנאמר: והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים: ה' עמכם, ויאמרו לו: יברכך ה'; ואומר: ה' עמך גבור החיל; ואומר: אל תבוז כי זקנה אמך; ואומר: עת לעשות לה' הפרו תורתך. רבי נתן אומר: הפרו תורתך משום עת לעשות לה'.

38. רשימות שעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת ברכות דף נד עמוד א

משנה. וז"ל והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם שנאמר והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה' וכו' ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך ר' נתן אומר הפרו תורתך משום עת לעשות לה' עכ"ל. עיין ברש"י (ד"ה שיהא אדם שואל וכו') וז"ל בשמו של הקדוש ברוך הוא ולא אמרינן מזלזל הוא בכבודו של מקום בשביל כבוד הבריות להוציא שם שמים עליו עכ"ל. ועוד פירש (ד"ה ואומר), "פעמים שמבטלים דברי תורה כדי לעשות לה' אף זה המתכוין לשאול לשלום חברו זה רצונו של מקום וכו' מותר להפר תורה ולעשות דבר הנראה אסור" עכ"ל. ומבואר דס"ד דיהא אסור לשאול בשלום חברו בשם משום דנראה כמזלזל בכבוד המקום. והנה עיין ברש"י במסכת מכות (דף כג ב ד"ה ושאלת שלום בשם) שפירש וז"ל דמותר לאדם לשאול בשלום חברו בשם כגון ישים ה' עליך שלום ואין בו משום מוציא שם שמים לבטלה וכו', ל"א שאילת שלום בשם דחייב אדם לשאול בשלום חברו בשם ואנן נמי כי שיילינן אהדדי מדכרינן שם דשלום שמו של הקדוש ברוך הוא וכו' עכ"ל. ומבואר דשתי הלשונות ברש"י נחלקו האם שאלת שלום חברו בשם הוי רק היתר והוראת שעה משום דמעיקר הדין אסור לשאול בשלום חברו בשם דהוי מוציא שם שמים לבטלה (דזוהי שיטת הל"ק ברש"י). או האם דהוי תקנה לדורות שתיקנו חיוב לשאול בשלום חברו בשם (דזוהי שיטת הל"ב ברש"י). והנה בשלמא ללישנא בתרא ברש"י דתיקנו שחייב אדם לשאול חברו בשם, ומשום כך אנו נוהגים לומר "שלום" שהוא שמו של ה', י"ל דאין בזה משום מוציא שם שמים לבטלה, דשלום אינו

אלא כינוי, ואיסור הוצאת שם שמים לבטלה אינו חל אלא בז' שמות בלבד, ולא הוי אלא כמזלזל בכבוד המקום שנראה כעושה איסור, והתירו וחיבוהו משום "בקש שלום ורדפהו", וכדפירש רש"י במשנתנו. אולם לפי הפירוש הראשון ברש"י דהתירו לשאול בשלום חבירו בשם, משמע שהתירו אף בז' שמות, ואינו עובר משום מוציא שם שמים לבטלה. ולפי"ז צ"ע אמאי נקט רש"י בסוגיין דקא משמע לן דלא אמרינן דהוי מזלזל בכבוד המקום, דהוה ליה למימר דסלקא דעתך שאסור משום שמוציא שם שמים לבטלה. ובאמת צ"ע איך התירו לשאול בז' שמות דלכאורה הרי הוא מוציא שם שמים לבטלה, והא אין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום ועשה.

והנה פשיטא דכשמזכיר מהז' שמות בתפלה או בתורת שבח להקב"ה אינו עובר משום מוציא שם שמים לבטלה. ולכן נראה שאם מברך את חבירו בשם משום דרך ארץ גרידא מבלי הרגשת הלב וכוונה לשבח לה' יתב' עובר משום מוציא שם שמים לבטלה. וכן מבואר מדברי הט"ז (או"ח סי' רי"ט סק"ג) שפסק שאינו יכול לברך ברכת הגומל בשם ומלכות על הצלת חבירו אא"כ שמח בלבו, אבל אם אינו שמח כ"כ אלא מברך משום שלום ודרך ארץ בעלמא עובר משום מוציא שם שמים לבטלה. ברם מרש"י בסוגיין משמע אחרת דאף כשמזכיר שם שמים משום כבוד הבריות ורדיפת שלום בעלמא ג"כ אינו עובר משום מוציא שם שמים לבטלה, דכי היכא שהזכרת שם שמים בתפלה לא הוי הוצאת שם שמים לבטלה, ה"נ להזכיר שם שמים משום דרך ארץ אינו לבטלה, ודלא כשיטת הט"ז².

והנה הרמב"ם השמיט תקנה זו דיברך את חבירו בשם, וצ"ע בטעמו. ויתכן דסובר דבשואל בשם חל איסור דמוציא שם שמים לבטלה, דלא דמי לתפלה, ורק תיקנו הוראת שעה לשאול בשם. ויש להוסיף דיתכן דנחלקו רש"י והרמב"ם ביסוד התקנה, דרש"י סובר שתיקנו לשאול שלום חבירו בשם משום בקש שלום ורדפהו. ואילו הרמב"ם סובר דהך תקנה מישך שייך לתקנה דמשקלקלו הצדוקים ואמרו שאין העולם אלא אחד דתיקנו לומר מן העולם ועד העולם דג"כ התקינו שיהא אדם שואל בשם. ויש שייכות בין שתי התקנות דתרווייהו נתקנו משקלקלו הצדוקים ונתקנו כדי להוציא מלבן של הצדוקים. ויסוד התקנה להזכיר את השם הוא כדי לחזק את האמונה בהשגחה פרטית, ורק למדו מבוועז דיש מקור לשאול את חבירו בשם, אך התקנה נתקנה אח"כ בימי בית שני, ולפי זה מיושבת השמטת הרמב"ם משום דהויא רק הוראת שעה להוציא מלבן של צדוקים³.

39. רשימות שעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת ברכות - הערות דף נד עמוד א הערה 3
3) ואמר רבינו שמרן הגר"ח זצ"ל לא נהג לכתוב ב"ה בתחילת מכתביו משום דהרמב"ם השמיט התקנה לשאול בשלום חבירו בשם, דס"ל דהויא רק הוראת שעה ולא תקנה לדורות.

40. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף מח עמוד ב

שפעם אחד נסך אחד על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן.

41. רשימות שעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת סוכה דף מח עמוד ב

שם. במשנה - שפעם א' נסך א' ע"ג רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן. [חידושי אגדה]. יש להעיר, מדוע רגמוהו דוקא באתרוגים. ונראה דהרבה הלכות בחג הסוכות מיוסדות בתורה שבע"פ כגון נסוך המים וכו'. גם שהאתרוג הוא פרי עץ הדר ידוע רק מהלל"מ כדאיתא בהקדמה לפישה"מ לרמב"ם. בזריקת אתרוגים על המנסך שלא קבל את ההלל"מ של ניסוך המים בחג נאמר לו שאם מסרב לקבל את התורה שבע"פ לניסוך המים מנין לו שפרי עץ הדר הכתוב בתורה הוא אתרוג - אולי פרי אחר הוא, וכשם שמקבל את המסורה בע"פ דפרי עץ הדר הוא אתרוג כן צריך לקבל המסורה של ניסוך המים.

42. רשימות שעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת בבא מציעא דף נג עמוד ב

ביאור נבואת זכריה

בנבואת זכריה (פרק ד) כתוב שראה זכריה מנורת זהב עם שני זיתים עליה, אחד מימין ואחד משמאל. ושאל זכריה את המלאך, "מה אלה אדוני", וענה לו המלאך, "הלא ידעת", והשיב, "לא אדוני". ויען המלאך "ויאמר זה דבר ה' אל זרכבל לאמר לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבקות וגו'". וצריך לבאר השקו"ט מה היתה שאלת זכריה ומה ענה לו המלאך. והנה איתא בחז"ל שב' הזיתים רומזים אחד למלך ואחד לכה"ג (כמבואר ברש"י שם בפסוק יד). וצ"ע דבבית שני לא היה שמן המשחה, והכהן גדול היה רק מרובה בגדים ולא נמשח בשמן המשחה. וביאר הגר"ח שמראה הנבואה של מנורת זהב עם שתי הזיתים עליה וכו' היתה על גדלות של בית שני, ועל זה היה הנביא תמה, מה תפארת וגדולה היא זו, והלא בזמן בית שני היו ישראל תמיד תחת יד עכו"ם, ולא היו נביאים וגם גילוי שכינה לא היה כמו בבית ראשון, ופרצו מחלוקות גדולות בישראל עם צדוקים בייתוסים ומינים שקמו כנגד חז"ל והמסורת. והשיבו המלאך, "לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבקות", כלומר שהקדושה השניה דבית שני גדולה כחה מהקדושה הראשונה, משום שהקדושה הראשונה נתקדשה ע"י כיבוש - "בחיל ובכח", וע"כ משבטל הכיבוש בטלה הקדושה. משא"כ קדושה שניה נתקדשה "ברוחי" כלומר שלא היה צריך כיבוש בכדי שתתקדש, אלא שנתקדשה בחזקה בלבד כשנתיישבו בני ישראל בארץ ישראל ע"פ ה'. ולכן קדושה שניה אינה בטילה לעולם, דהקדושה אינה מחמת הכיבוש ומגזה"כ "והטיבך והרכך מאבותיך" נלמד דקדושה שניה אינה בטלה ונתקדשה לעת"ל, ובבנין הבית השלישי יושלם קידוש זה, ותתגשם הנבואה בשלמותה שיהיה כ"ג שנמשח בשמן המשחה⁽¹⁶¹⁾.

43. תוספתא מסכת מנחות (צוקרמאנדל) פרק יג הלכה כא

על אלו ועל כיוצא בהן ועל דומה להן ועל עושין כמעשיהן היה אבא שאול בן בטנית ואבא יוסי בן יוחנן איש ירושלם אומר אוי לי מבית ביתוס אוי לי מאלתן אוי לי מבית קדרוס אוי לי מקולמסן אוי לי מבית

⁽¹⁶¹⁾ וע"ע ברשימות שיעורים למס' סוכה עמ' ר"פ, ובשיעורי הרב עניני מצות התלויות בארץ עמ' קל"ד, ובחידושי הגרי"ז עה"ת זכריה פ"ד: ב). והנה בשיטת הרמב"ם לחלק בין חזקה בביאה שניה לבין כיבוש בביאה ראשונה נראה לע"ד להוסיף ביאור בירושלמי שהביא הגר"ח צ"ל כמקור לשיטתו. דהנה שיטת הרמב"ם לכאורה צע"ג שפסק שקדושת עזרה לא בטלה לעולם ומ"מ פסק בסוף פ"א מתרומות דאין תרומות ומעשרות נוהגות בזה"ז מדחסרה ביאת כולכם. וביאר הגר"ח בספרו דביאת כולכם אינו פטור בעלמא אלא דחסרה עצם קדושת הארץ לענין תו"מ ושביעית, וא"כ צ"ע לענין מה נאמר שקדושת עזרה חלה בחזקה ולא בטלה, והרי הקדושה מעיקרא לא חלה מדחסרה ביאת כולכם. ויתכן דנ"מ לעתיד לבא כשתהיה ביאת כולכם שקדושת הארץ תחול ממילא בלי קידוש ב"ד דכבר נתקדשה בחזקה ע"י ב"ד דעזרה. אך עיין בספר הגר"ח צ"ל (פי"ב משמיטה הל"ט"ז) דמסופק בזה ודעתו נוטה דיהיה צורך לקידוש ב"ד בשעת ביאת כולכם לעתיד לבא. וא"כ לענין מה פסק הרמב"ם דיש קדושת עזרה בזה"ז בא"י והרי חסרה ביאת כולכם. ונראה דיעויין ברמב"ם (פ"י ממאכ"א הל"ח) דפסק דכלאי הכרם אסורים מן התורה בא"י. וכן פסק (שם הל"י) לחלק מדאורייתא בין דיני ערלה בא"י לבין דיני ערלה בחו"ל. והרמב"ם לא הבחין בהן בין ביאת כולכם או לא. וי"ל דלענין האיסורים דכלאי הכרם וערלה חלה הקדושה דחזקה בביאה שניה דנתקדשה הארץ בלי ביאת כולכם. ובביאור החילוק בין תו"מ לבין כלאי הכרם וערלה י"ל דבני ישראל מקדשים את הארץ, דב"ד הגדול מייצג את בני ישראל. אך בנוסף לקידוש בני"ע ע"י שלוחם ב"ד הגדול צריכים בני ישראל בגופם לבא לארץ ולהקדישה מדין ביאת כולכם. ובבית שני חל הקידוש דב"ד הגדול אך חסר הקידוש דבני"ע בגופם. ונ"מ למצוות דכלאי הכרם וערלה דחלו ואילו המצוות דתו"מ לא חלו. ובביאור י"ל דתו"מ הריהו מצוות שבין אדם לחבירו וכלי ביאת כולכם לא חלה קדושת הארץ השלימה לענין מצוות תו"מ הנוהגין בין אדם לחבירו. ומאידך המצוות דכלאי הכרם וערלה אכן חלו דהריהו ממצוות בין אדם למקום. ובביאור החילוק שברמב"ם לחלק בין חזקה דלא בטלה לבין כיבוש דבטל, נלע"ד שמיסוד הוא בדין גניבה, דהגנב והגנב שניהם אינם יכולים להקדיש, זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו (ב"ק דף ס"א). ונמצא שכשאוה"ע כבשו וגזלו את א"י מבני"ע הארץ לא היתה עוד ברשות בני"ע, ואעפ"כ עדיין היתה שלהם ואפילו אחרי כיבוש העמים. ובקדושה הראשונה שחלה ע"י כיבוש היתה ההלכה שהקדושה קיימת רק כל זמן שהכיבוש קיים דהיינו דהארץ קנויה לבני"ע וגם נמצאת ברשות בני"ע. ובכיבוש הבבלים א"י יצאה מרשות בני"ע לרשות הבבלים, והקדושה משו"ה בטילה. ובאה גזיה"כ "והטיבך והרכך מאבותיך" דבקדושה דחלה ע"י חזקה, אף שנכבשה הארץ ע"י האדומים, קדושתה לא בטלה, דהקדושה נשאת מחמת הקנין של בני"ע בארץ ישראל מדין שלהם, דדין ברשותם אינו מעכב בקדושה השניה ושלא כחלות קדושת הארץ בביאה הראשונה.

אלחנן אוי לי מבית לחישתן אוי לי מבית אלישע אוי לי מאגרופן אוי לי מבית ישמעאל בן פיאבי שהם כהנים גדולים ובניהם גזברין וחתניהן אמרכלין ועבדיהן באין וחובטין עלינו במקלות:

